door eenen eigen Leeraar wordt bediend. Het Dorp behoort onder de Heerlijkheid *Roozendaal*, mede in de Baronnij gelegen.

NOIRKARMES, (PHILIPS VAN ST. ALDEGONDE, *Heer van*) bekleedde, in den Jaare 1566, van wegen den Markgraave VAN BERGEN, Stadhouder van *Henegouwen*, den post van deszelfs plaatsbekleeder. In merkelijke bekommernis bevondt zich deeze, ter gelegenheid van het bemagtigen van verscheiden Kerken, te *Valenchijn*, door de Onroomschen; welke, zich op hun getal en vermogen verlaatende, dezelve weigerden te ontruimen. Van hier dat NOIRKARMES, in de onmagt ter volvoeringe van de uitgegaane Bloedplakaaten, bij brief op brief, deswegen klagtig viel aan de Landvoogdesse MARGARETA, haar te verstaan geevende, dat 'er, zonder geweld, geen helpen en redden zijn zoude aan den gegeeven last. Men nam hier op eene proeve, in de maand November des gemelden jaars, om Bezetting binnen de Stad te brengen; doch deeze wierdt buiten gehouden. Thans verklaarde men *Valenchijn* voor wederspanning en vijandelijk, en ontving NOIRKARMES, in de volgende maand, bevel, om, aan 't hoofd van een aanzienlijk getal Knegten, tegen de Stad op te trekken. Met tien Vaandels Voetvolk en zeshonderd Paerden, ontmoette hij de Onroomschen, ten getale van drieduizend tegen hem uitgetrokken, verstrooide dezelve, of dreef ze wederom na binnen: waar naa hij regelrecht op de Stad aantrok, en dezelve beschooten hebbende, in de maand Maart des Jaars 1567 bemagtigde. De weigering der Ingezeetenen, om zich aan 's Konings genade over te geeven, was oorzaak dat de Stedehouder merkelijke strengheid omtrent dezelven te werk stelde. Hij hadt zijne voeten naauwlijks binnen de Stad gezet, of hij liet verscheiden aanzienlijke burgers en twee Kalvinische Leeraars vatten en ter dood brengen. Even eens handelde hij te *Doornik*, 't welk, ten zelfden tijde, hem in handen was gevallen.

Gelukkig slaagde, in den Jaare 1567, de Heer VAN NOIRKARMES, in 't bemagtigen der Steden *Maastricht* en *'s Hertogenbosch*. Intusschen leide men ten Hove in beraad, om Be-

zetting te brengen binnen *Amsterdam*, zints de toestand van zaaken, naa het vertrek van den Heere VAN BREDERODE en deszelfs aanhang, aldaar een ongunstigen keer hadt genomen ten aanzien der Onroomschen. Ondanks de poogingen der Wethouderschap en den wensch der Gemeente, om van vreemd Krijgsvolk verschoond te blijven, ontving NOIRKARMES bevel om op *Amsterdam* aan te trekken. Op den achtsten van de maand Mai vertoonde hij zich voor de Haarlemmerpoort, begeerende om binnen gelaaten te worden. Men voldeedt, 's anderendaags, aan dien eisch; niet, egter, zonder dat alvoorens, door Burgemeesteren, de Vroedschap en de drie Schutterijen waren bij een geroepen. Nog meer goldt de eisch, omdat de Veldheer van eenige Stukken metaalen Geschut voorzien was, en hij gedreigd hadt, in gevalle van weigeringe, de Stad met geweld aan te tasten. Het gevolg deezer bemagtiginge was, eene afkondiging, zo wel op naame van NOIRKARMES, als op dien van Schout, Burgemeesteren, Schepene en Raaden, waar bij de Vergaderingen der Onroomschen verbooden, en de Roomschgezinden in derzelver luister en aanzien hersteld wierden.

't Kon niet uitblijven, of de Heer VAN NOIRKARMES moest, door zulke blijken van ijver, ten dienste des Spaanschen Konings, aangenaam zijn bij den Hertog VAN ALVA. Naa deezen wreedaart, bij deszelfs overkomst uit *Spanje*, in 't Leger bij *Diedenhoven*, begroet te hebben, wierdt hij, door denzelven, benoemd tot Lid van den Raad der Beroerten; in welken, egter, onzeker om welke redenen, hij nimmer zitting nam. In den Jaare 1572 was hij tegenwoordig in het beleg van *Haarlem*. 's Jaars daar aan wierdt aan hem vertrouwd het bewind van Oorlog in Holland, zints de Graaf VAN BOSSU, in eenen Scheepstrijd op de Zuiderzee, zijne vrijheid hadt verlooren; ook bekleedde hij, in 's Graaven plaats, den post van Stadhouder van *Utrecht*. Een geheimen aanslag ondernam hij op *Gouda*; doch deeze mislukte, door het uitlekken der zamenspanninge. In den Jaare 1574 liet hij, door den Landvoogd *Don* LOUIS DE REQUESENS, zich gebruiken tot het bewerken van eene bevrediging van de Algemeene Staaten met de Provincien Holland en Zeeland. Doch de dood voorkwam de volvoering

van

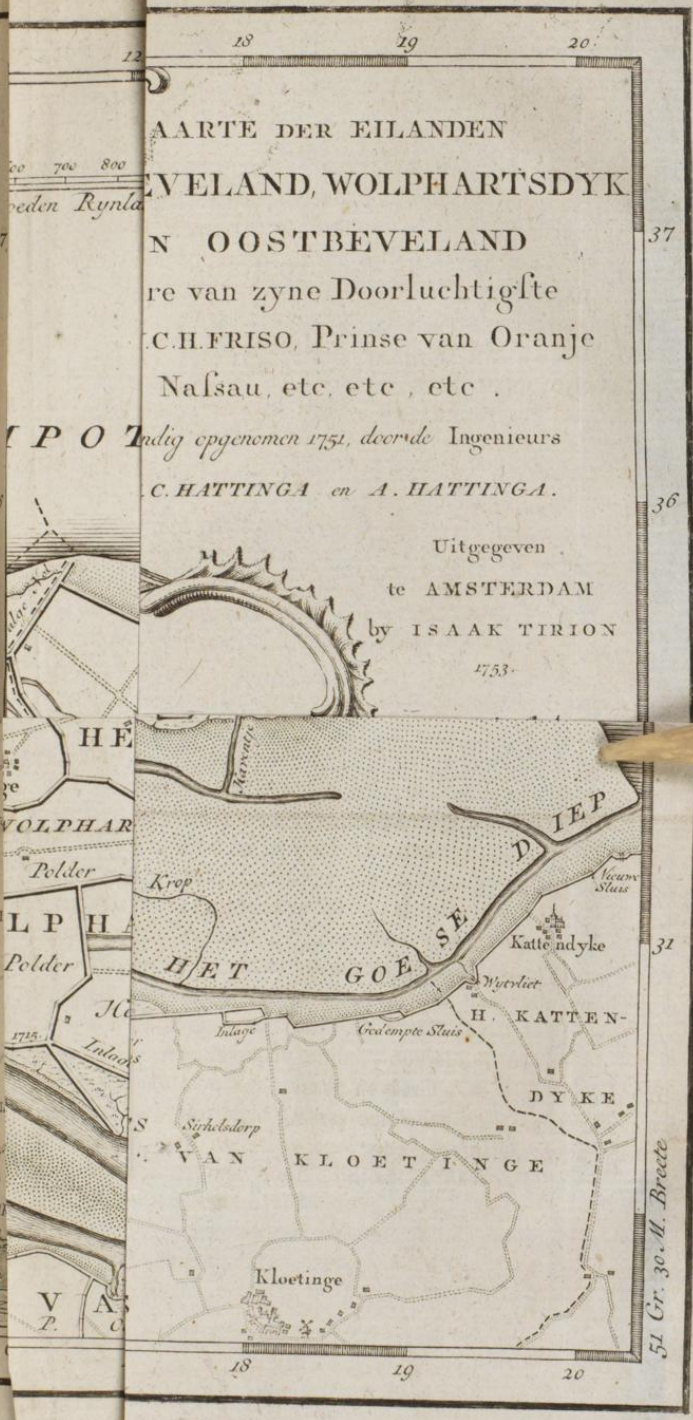
AARTE DER EILANDEN
EVELAND, WOLPHARTSDYK
N OOSTBEVELAND
re van zyne Doorluchtigste
.C.H.FRISO, Prinse van Oranje
Nassau, etc. etc, etc.
ndig opgenomen 1751, door de Ingenieurs
C. HATTINGA en A. HATTINGA.
Uitgegeven
te AMSTERDAM
by ISAAK TIRION
1753.
HET GOESE DIEP
Krop
Nieuwe Sluis
Kattendyke
Wytvliet
H. KATTEN-
DYKE
Inlage
Gedempte Sluis
Sirhelsdorp
VAN KLOETINGE
Kloetinge
Polder
Polder
51 Gr. 30 M. Breete
18
19
20
37
36
31

KAARTE DER EILANDEN
NOORDBEVELAND, WOLPHARTSDYK
EN OOSTBEVELAND
op Ordre van zyne Doorluchtigste
Hoogheid W. C. H. PRINS, Prinse van Oranje
en Nassau etc. etc. etc.
Uitgegeven
te AMSTERDAM
by ISAAK TIRION
VERKLARINGE DER TEEKENS
Dijken en Sluizen
Wegen
Kreken en Waterpassen
Scheidlijnen der Heerlijkheden
of Ambachten
Schorren
Slikken
Kerken en Steenen
Schaal van Duizend Roeden Rijnlands.
DE ROOMPOT
HET EILAND NOORDBEVELAND
DE SCHELDE
DE ZUIDVLIET
HET EILAND EN HEERLYKHEID
VAN WOLPHARTSDYK
HET LAND VAN TERGOES
HET WALCHEREN
DE SCHENGEN
HET GOESE DIEP
Het Schaar
De Stadt Kortgeen
Nieuwekerke
Kolynsplaat
Oost Beveland
Sluis
Sluis van Het Gat
Sluis van Het Goese Diep
Sluis van Het Schengen
Sluis van Het Zuidvliet
Sluis van Het Walcheren
Sluis van Het Schaar
Sluis van Het Eiland Noordbeveland
Sluis van Het Eiland en Heerlykheid van Wolphartsdyk
Sluis van Het Land van Tergoes
Sluis van Het Oostbeveland
Sluis van Het Kreek van Kortgeen
Sluis van Het Kreek van Nieuwekerke
Sluis van Het Kreek van Kolynsplaat
Sluis van Het Kreek van Oostbeveland
Sluis van Het Kreek van Goes
Sluis van Het Kreek van Kloetinge
Sluis van Het Kreek van Kattendijke
Sluis van Het Kreek van Dyke
Sluis van Het Kreek van Ambacht van Noordbeveland
Sluis van Het Kreek van Heerlyke Heid van Noordbeveland
Sluis van Het Kreek van Oud Kampen en Wissenkerke
Sluis van Het Kreek van Oud Kampen
Sluis van Het Kreek van Nieuw Kampen
Sluis van Het Kreek van Geersdyk
Sluis van Het Kreek van Ortgen
Sluis van Het Kreek van Katsen
Sluis van Het Kreek van Oudkerk en Scheleen
Sluis van Het Kreek van Westerschelde
Sluis van Het Kreek van Ouwelkerk of Westerschelde
Sluis van Het Kreek van Graven Hoek
Sluis van Het Kreek van Vlijte
Sluis van Het Kreek van Kattendijke
Sluis van Het Kreek van Dyke
Sluis van Het Kreek van Kloetinge
Sluis van Het Kreek van Goes
Sluis van Het Kreek van Oost Beveland
Sluis van Het Kreek van Kolynsplaat
Sluis van Het Kreek van Nieuwekerke
Sluis van Het Kreek van Kortgeen
Sluis van Het Kreek van Ouwelkerk of Westerschelde
Sluis van Het Kreek van Graven Hoek
Sluis van Het Kreek van Vlijte
Sluis van Het Kreek van Oud Kampen
Sluis van Het Kreek van Nieuw Kampen
Sluis van Het Kreek van Geersdyk
Sluis van Het Kreek van Ortgen
Sluis van Het Kreek van Katsen
Sluis van Het Kreek van Oudkerk en Scheleen
Sluis van Het Kreek van Westerschelde
Sluis van Het Kreek van Ouwelkerk of Westerschelde
Sluis van Het Kreek van Graven Hoek
Sluis van Het Kreek van Vlijte
Sluis van Het Kreek van Oud Kampen
Sluis van Het Kreek van Nieuw Kampen
Sluis van Het Kreek van Geersdyk
Sluis van Het Kreek van Ortgen
Sluis van Het Kreek van Katsen
Sluis van Het Kreek van Oudkerk en Scheleen
Sluis van Het Kreek van Westerschelde

Nie
den
van
de *K*
die 'e
un R

NOOTDORP, dat juiſt geen voorwerp is
Van NOOD, in 't Lands geſchiedenis,
Munt echter uit in 't Zorg'lijk waaken
Voor d'ijsſelijken NOOD van brand,
Terwijl het tevens al zijn Land
Tot turf, (des brandſtof,) tracht te maaken.

van deezen handel; NOIRKARMES overleedt op den vierden Maart des Jaars 1574.

Zie BOR.

NOODDORP, een Dorp en Ambagt, in Zuidholland, onder *Delfland*. Het laatste, meestal uit Veenlanden bestaande, wordt begroot op honderdzesennegentig Morgens en vierhonderd vijfenzeventig Roeden; het getal der Huizen op achtenvijftig en één Koornmolen. Het Dorp, dat voornaamelijk bestaat uit eene lange Straat, heeft eene kleine Kerk, en een Toren, met een kleinen dikken Spits gedekt.

NOORDBEVELAND, een der kleine Eilanden, in Zeeland, *Bewester-Schelde*, was, bij ouds, van merkelijk grooter uitgebreidheid dan tegenwoordig. Niet minder dan drie Dorpen met zevenhonderd Gemeten Lands, zouden, van tijd tot tijd, door de Golven verslonden zijn. Om zijne vrugtbaarheid en vermaaklijke Landsdouwe, plagt men het den Lusthof van Zeeland te noemen. Behalven het Stedeken *Kortgene*, leggen op hetzelve de Dorpen *Kats*, *Kolijnsplate*, *Wisfekerke* met het Dorpje *Geertsdijke*. Het geheele Eiland wordt begroot op dertienduizend tweehonderdëneen Gemeten en honderd negenentachtig Roeden Lands.

NOORDDORP, eene Buurt in Kennemerland, onder *Heemskerk*, aan den Postweg tusschen *Haarlem* en *Alkmaar*. Het is de gewoone Pleisterplaats der Postwagens, welke tusschen de beide Steden rijden.

NOORDEINDE, eene welbetimmerde Buurt, in 't gedeelte van het Noorderkwartier van Holland, het *Baljuwschap van de Nieuwburgen*, ongeveer een vierendeel uur gaans ten Noorden van het Dorp *Graft*; van waar het den eigenlijke naam van *Noordeinde van Graft* ontleent. Hier is geene Hervormde Kerk, maar wel eene Vergaderplaats der *Doopsgezinden*, die 'er hunnen eigen Leeraar hebben; als mede eene Statie van Roomschgezinden, tot welke ook die van *Graft* behooren.

NOOR-

NOORDELOOS, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in Zuid-holland, in de *Alblasserwaard*. De Landen worden begroot op ruim zestienhonderd achtenzestig Morgens, en de Huizen op honderddrieëntwintig met één Koornmolen. Het Dorp, in den Jaare 1025, gebouwd door Heer JAN VAN ARKEL, den Vijfden van dien naam, heeft een deftig aanzien. Van den Toren der Kerke, die oud is, steekt een achtkantig Spits ten vierkanten dake uit. Eertijds stondt hier een deftig Slot, 't welk reeds voor lang verdweenen is. Thans heeft men 'er een aanzienlijk hedendaagsch Heerenhuis, met schoone plantaadjen, 't welk bij den Heere der Heerlijkheid bewoond wordt.

NOORDEN; zie ZEVENHOVEN.

NOORDEN, een Dorp in *Rhijnland*, te gader met *Nieuwkoop*, ééne Heerlijkheid. *Noorden* heeft het aanzien van één Dorp te zijn met *Nieuwkoop*, doch is daar van afgescheiden door den Vliet. Ook heeft het eene afzonderlijke Kerk en Leeraar, hoewel in gemeenschap met die van de zo genaamde *Noordsche Buurt* onder *Zevenhoven*, en van *Agttienhoven* en van *Westveen* onder het Sticht. In de Roomsche tijden plagt de tegenwoordige Hervormde Kerk eene Kapel te zijn.

NOORDGEEST, een Dorp in het Markgraafschap van *Bergen op den Zoom*, ongeveer een vierendeel uur gaans ten Noorden van de Stad van dien naam. Het regtsgebied van dit Dorp, hoewel thans merkelijk kleiner dan in vroegere dagen, strekt, egter, nog heden tot aan de Vestingwerken der Stad. Wijders heeft het zijnen afzonderlijken Regtbank, bestaande uit één Burgemeester, vijf Schepenen en twee Gemeensmannen. Aan Verpondingen draagt het jaarlijks vijfhonderdzesendertig Guldens en tien Stuivers.

NOORDGOUWE, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*, dus genaamd naar een Water of Vaart, *de Gouwe*, in 't begin der Veertiende Eeuwe bevaarbaar door Oorlogschepen van dien tijd, doch, zedert, en wel

wel nog vóór het einde dier Eeuwe zodanig uitgedroogd, dat het, om tot een nieuw Land bedijkt te worden, wierdt uitgegeeven. De Ambagtsheerlijkheid, zijnde een goed onversterfelijk Erfleen, is verdeeld in *Beoosten-* en *Bewesten-Steene*, naar de blaauwe Steenen, met het eene einde in den grond geplaatst, welke tot eene Grensscheidinge dienen. Beide deelen worden te zamen begroot op ruim negenhonderd en twintig Gemeten. Wel eer behoorde zij aan het van ouds vermaarde Zeeuwsche Geslagt VAN DER MEER VAN BERENDRECHT. Door huwelijken is de Ambagtsheerlijkheid, verscheiden maalen, van eigenaar veranderd. Het Dorp *Noordgouwe*, hoewel niet groot, legt zeer vermaaklijk, in een vrugtbaaren en boomrijken oord, hebbende, in zijnen omtrek, eene menigte van Landhuizen, hier Hofsteden genaamd. Van de Stad *Zierikzee*, van welke het rijklijk een uur gaans legt, loopt een zeer goede weg derwaarts, die zo wel bij winter als in den zomer kan bereeden worden. De Hervormde Kerk wordt door haaren eigen Leeraar bediend.

NOORDHORN, een Dorp, in het Westerkwartier der Provincie van Stad en Lande van *Groningen*. In veele opzigten heeft het de gedaante van eene kleine Stad. Zo wel als de Hervormden, hebben hier ook de Doopsgezinden eene afzonderlijke Kerk of Vergaderplaats.

NOORDLAREN, insgelijks een Dorp in Groningerland, aan de buitenste grenzen dier Provincie, aan den kant van het Landschap *Drenthe*. Het heeft zijne eigen Kerk, die door een afzonderlijken Leeraar wordt bediend.

NOORD-SCHERMER; zie SCHERMERHORN.

NOORDSCHERWOUDE, eene Heerlijkheid in Westfriesland, onder 't Baljuwschap van de *Nieuwburgen*, begroot op vierhonderd vierennegentig Morgens en driehonderd zevenenzestig Roeden Lands. Van honderdvijfentwintig, welke men 'er in den Jaare 1632 telde, was, in den Jaare 1749, het getal van Huizen op honderdenelf verminderd. Het Dorp van dien

naam

naam is in de lengte gebouwd, en heeft eigen Kerk en Predikant. Behalven het kweeken van Papaver of Slaapbollen, geneeren zich de Ingezeetenen met het planten en inzamelen van Kool, Uijen, Wortelen en andere Aardvrugten.

NOORDWELLE, een Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*. Het heeft eene eigen Kerk, doch den Leeraar met die van *Renesse* gemeen. Schrikwekkende was het lot, welk, in den Jaare 1576, hier eenige Spanjaarden wedervoer. De Staatschen, eenig Boots- en Krijgsvolk op de vijanden, in dat Dorp gelegerd, hebbende afgezonden, noodzaakten zij deeze, in de Kerk de vlugt te neemen. Op hunne weigering, om zich over te geeven, ſtaken ze den brand in de Kerk, en vervolgens ook in den Toren, naadat de Spanjaards aldaar eene ſchuilplaats gezogt hadden. Thans wilden de opgeſlootenen zich Krijgsgevangen geeven; doch deeze genade wierdt hun geweigerd. Tweeëntwintig Knegten, om niet leevende verbrand te worden, ſprongen hier op na beneden; de meesten vielen te pletten: die 'er 't leeven afdroegen, wierden ſtraks afgemaakt. Onder de opgeſlootenen in den Toren bevonden zich eenige Vrouwen van Spaanſche Soldaaten. In 't gezigt der beneden ſtaande Zeeuwen, wierp eene van deeze na beneden haar kind van zes weeken, en deedt voorts daar op een gelijken ſprong. Zij bezuurde zulks met den dood; doch het kind, door de Staatſchen op hunne handen gevangen, ontving geenerhande letzel. Die den gevaarlijken ſprong niet durſden waagen, ſneuvelden in de vlammen, op twee Soldaaten na; zij wierden door de Overwinnaars in 't leeven geſpaard.

NOORDWYK, eene Heerlijkheid, in Holland, onder Rijnland, een der aanzienlijkſte Riddermaatige Goederen van den Hollandſchen Adel. Eertijds was het eene Ambagtsheerlijkheid, tot in den Jaare 1604, wanneer zij tot eene Hooge Heerlijkheid verheven wierdt, ten behoeve van Jonkheere JAN VAN DER DOES *Janszoon*, welks naageſlagt dezelve tot heden toe bezit; zijnde de Heeren van *Noordwijk*, zonder tusſchenpoozen, bekend geweest als Leden van het Lichaam der Ridder-

k en Pre-
aspbollen,
inzamelen

Schou-
ur ne die
, wek, in
. De Sint-
n dat Dorp
deeze, in
, om zich
, en verrol-
a'daar eene
ngeslooteneu
wierck hun
rende ver-
e meesten
den straks
n bevonden
n 't gezigt
eeze na be-
ts daar op
ood; doch
ngen, ont-
grong niet
ee Soldaa-
leeven ge-

nder Rit-
gen van den
gsheerlijk-
eere Hooge
heere JAN
tot heden
russchen-
der Rid-
der-

71

A. Rademaker fecit

NOORTWYK *binnen*

72

A. Rademaker fecit

NOORTWYK *op* ZEE

derſchap en Edelen van het Gewest. In deeze Heerlijkheid leggen twee Dorppen: *Noordwijk binnen* en *Noordwijk op Zee.*

NOORDWYK BINNEN, een treffelijk Dorp, in een aangenaamen en vrugtbaaren oord gelegen, heeft, door de menigte en fraaiheid van Huizen, het getal van Straaten, en in andere opzigten, het voorkoomen meer van eene Stad, dan van een Dorp. De Kerk, een treffelijk, hoewel oud gebouw, pronkt met een hoogen vierkanten Toren, en een klein Spitsje, 't welk uit het agterſte gedeelte der Kerke ten dake uitſteekt. In 't Gewelf der Kerke vindt men eenige Overblijfzels der Schilderije, verbeeldende den Marteldood van ST. JEROEN, den Patroon daar van, zo wel als van 't geheele Dorp. Zo wel als elders, aan den Zeekant, heeft men ook alhier op het Kerkhof gevonden uitgeholde Steenen Doodkisten, in welke, meent men, de eerſte Predikers van 't Euangelie, hier te Lande, begraaven wierden. De Hervormden te *Noordwijk binnen* worden door hunnen eigen Leeraar bediend. De Remonſtranten hebben 'er eene Kerk en Leeraar, en de Roomschgezinden eene Statie. Wijders heeft men 'er een Gasthuis en een Weeshuis, eene Waag en een zeer vermaard Franſche School. Behalven de Lijnbaanen, geeft het kweeken der alom beroemde Noordwijker Kruiden een beſtaan aan een goed gedeelte der Ingezeetenen.

NOORDWYK OP ZEE, ten aanzien van het voorgaande ook wel *Noordwijk buiten* genaamd, als meer Zeewaarts gelegen, legt genoegzaam in de Duinen, tusſchen de Zeedorpen *Zandvoort* en *Katwijk op Zee.* De Kerk is ruim en luchtig, en pronkt met een bevallig Torentje. Tot op den Jaare 1646 plagten beide Dorpen door éénen Predikant bediend te worden. Zedert heeft ook *Noordwijk op Zee* zijnen eigen Leeraar gehad. In de golven der Zee, zou, volgens het verhaal van JUNIUS, een aanmerkelijk gedeelte deezes Dorps begraaven zijn. Zelf in de tegenwoordige Eeuwe moest de Vuurbaak, ſtaande op een hoogen Duin, om het aanſpoelen der Zee, meer binnenwaarts verplaatst worden.

Zie ALTING, *Notit. German. Infer.* S. VAN LEEUWEN, *Batav. Illuſtr. Handvesten van Rhijnland*; JUNII *Batavia.*

NOORD-

NOORDWYKERHOUT, met *Hillegom*, *Lisse* en *Voorhout*, tot in het einde der Zestiende Eeuwe, als afzonderlijke Ambagtsheerlijkheden onderhoorig aan het Baljuwschap van Rijnland, doch zedert het Jaar 1581 daar van afgescheiden, en te zamen onder éénen Baljuw gebragt. De Hooge Vierschaar bestaat uit Baljuw en negen Welgeboorene Mannen. Uit ieder der vier gemelde Dorpen worden twee Leden van dien Vierschaar verkoozen, en de negende uit *Zilk*, een Ambagt, onder *Noordwijkerhout* behoorende. In dit Dorp wordt de Hooge Vierschaar gespannen, het Schavot onderhouden en opgeregt, en buiten hetzelve de Galg gesteld. Het legt ten Westen van den Trekvaart tusschen *Haarlem* en *Leiden*, digtst aan de laatstgenoemde Stad. Den naam leidt men af van een *Hout* of Bosch, voormaals in dien oord geleegen. Het Ambagt wordt begroot op iets meer dan tweeduizendnegenendertig Morgens; en het getal der Huizen op honderdzesentwintig, behalven één Molen. De Kerk, een oud gebouw, wierdt, door de binnenlandsche oorlogen, zo zeer beschadigd, dat 'er van het Koor alleenlijk de Muuren zijn overgebleven. Het voorste gedeelte heeft men tot de oeffening van den Openbaaren Godsdienst bekwaam gemaakt. Daar boven rijst een achtkantig Spitsje ten dake van een vierkantig Torentje uit. Door het overstuiven der naastgelegene Duinen, is het Land, in den omtrek van dit Dorp, doorgaans schraal en onvrugtbaar.

Zie *Kostum. van Rijnland*; RADEMAKER, *Kabinet*.

NORCH, een Dorp, in het Landschap *Drenthe*, beroemd wegens eene aanzienlijke Paerdemarkt, welke jaarlijks aldaar gehouden wordt. Voorts dient het tot eene Pleisterplaats voor de Postwagens, welke van *Groningen* en de *Lemmer* af en aan rijden.

NORRITS, (JOHAN) bekleedde, in den Jaare 1580, den post van Kolonel over een Regiment Schotten, in dienst der Staaten van de Verééenigde Nederlanden. Hij, met zijn volk, zich

te

69

A. Rademaker fecit 1631

NOORTWYKER-HOUT

70

A. Rademaker fecit 1634

NOORTWYKER-HOUT

te Zwartstu
antal Schu
zij een Va
hij, in 't
den, en d
kende wei
suis met
Spaansch
bezetting
tigd, zo
in den Sc
eenen uit
en wel d
behalven
daarten,
ruim ze
ter, zest
tijd waag
Rennenbe
Het on
belegerd
den *Eng*
ponden te
gesteld, e
del *gestijfd*
het begin
pelt, en
kwam men
gen langer
eenige tonn
bende, dee
Januarij de
hadden *zic*
nacht, *iets*
Regiment E
NASSAU en
nan, *trok* h
op de Renne
XXIII. DEE

te *Zwartſluis*, in Overijsſel, bevindende, zondt van daar een aantal Schutters na *Giethoorn*, op den vijand af, van welken zij een Vaandel verrasten en verſtrooiden. In perſoon trok hij, in 't laatst diens jaars, na *Meppel*, met weinige Paerden, en drieëntwintig Vaandelen Voetvolk, te zamen uitmaakende weinig meer dan achttienhonderd man; laatende *Zwartſluis* met ſlegts drie Vaandels bezet. Dit bekoorde den Spaanschgezinden Graaf VAN RENNENBERG, eene zo zwakke bezetting aan te tasten. NORRITS, bij tijds daar van verwittigd, zondt derwaarts een deel Engelſchen en Waalen; die, in den Schans binnen gelaaten, te gader met de Bezettelingen eenen uitval deeden op den vijand, hem op de vlugt dreeven en wel driehonderd man verſloegen. Aan buit bekwamen ze, behalven het geweer van ruim vijfhonderd man, twee Standaarten, eenen van welke hij den belegerden toezondt, nevens ruim zevenhonderd ponden Buskruid, en, weinige dagen laater, zestienhonderd Guldens aan Goud. Omtrent dien zelfden tijd waagde NORRITS, over het Moeras, eenen kans op de Rennenbergſchen, doch met kleine baate.

Het ontzet van *Steenwijk*, 't geen thans, door RENNENBERG, belegerd wierdt, was het groote doelwit der poogingen van den Engelſchen Overſte. Op eene wedde van twaalfhonderd ponden ter maand, was hij nu tot Veldheer der Staaten aangeſteld, en door deeze blijk der goedkeuringe van zijnen handel geſtijfd tot nadere beſtooking van 's Lands vijand. Met het begin des Jaars 1581 verliet hij zijne Legerplaats te *Meppelt*, en ſloeg zich, van nieuws, te *Giethoorn* neder. Hier kwam men hem aanzeggen, dat *Steenwijk* het geene vier dagen langer konde uithouden. NORRITS, hierop, aan SONOY om eenige tonnen Bier en andere mondbehoeften, gezonden hebbende, deedt, ten zelfden tijde ('t was de zeventiende van Januarij des genoemden jaars) aan de belegerden weeten, zij hadden zich gereed te houden, alzo hij, in den volgenden nacht, iets tegen den vijand dagt te onderneemen. Met zijn Regiment Engelſchen, dat van Graave WILLEM LODEWYK VAN NASSAU en eenig ander Volk, in alles nog geene tweeduizend man, trok hij, in ſtilte, na *Steenwijkerwoud*, viel onverhoeds op de Rennenbergſche Ruiters, ſtak de huizen in brand, en

te gelijk een goed aantal ſchoone paerden. Intusſchen deeden de belegerden eenen uitval, en raakten handgemeen met den vijand. Veel volks ſneuvelde 'er aan weerkanten; doch de uitvallers keerden eerlang na binnen. NORRITS, insgelijks zijnde afgetrokken, na een kamp digt met boomen bezet, wierdt derwaarts gevolgd van RENNENBERG, die hem naauw hieldt ingeſlooten. In groote zwaarigheid bevondt zich hier de Staatſche Veldoverſte: zonder leeftogt, zonder Ruiterij, en onkundig van den weg, langs welken hij zich na 't Leger konde begeeven. De weg na de Stad ſtondt hem wel open; doch hij vondt het ongeraaden, binnen dezelve meer eeters te brengen, gemerkt de ſchaarsheid van lijftogt aldaar; welke hem zeer hoog was opgegeeven. Ten einde raade, en terwijl vast veelen van zijn Volk verliepen, trof hij, ten allen gelukke, eenen Steenwijker aan, die hem den weg wees na *Blokzijl*; van waar hij, door den zelfden gids, de belegerden liet weeten, dat hij, geſterkt met Frieſche hulpbenden, die van uur tot uur verwagt wierden, binnen kort zijne voorgaande legerplaats dagt te betrekken.

In gevolge diens berigts zijne benden hebbende verzameld, ſloeg hij zich neder in het Klooster van *St. Jans Kamp*. RENNENBERG, daar van verwittigd, ſloeg derwaarts op weg, den vierentwintigſten Januarij, en worp, in allerijt, eenige Schanzen op. NORRITS, dus rondom ingeſlooten, bevondt zich in grooten kommer. Met den mondkost kwam het wel haast zo ſchraal om, dat men zich met paerdenvleesch moest behelpen. Nogthans ontbrak het de zijnen niet aan moed. Want als RENNENBERG bijkans een geheelen dag met ſchieten en ſtormen hadt geſleeten, was hij zo moedig afgeweerd door de Staatſchen, dat hij, ook op de tijding der aankomſte van Frieſche hulp, in den nacht, met zwijgenden trom, aftrok na *Steenwijk*, met agterlaating van zijnen lijftogt, nevens dooden, gekwetſten en gevangenen. Een anderen afbreuk leedt RENNENBERG, in den aanvang der volgende maand. Eenig volk van NORRITS, zo te voet als te paerd, 's nachts naa den negenden, ter ſluik zijnde uitgetrokken, verraste en ſloeg bij *Dieveren*, een Dorp in *Drenthe*, een deel van zijne Ruiters, en kreeg tot buit, onder andere, honderdzesentwintig paerden;

den; voorts den brand steekende in de huizen en eenige wagens met mond- en krijgsbehoeften, voor hun bezwaarlijk te vervoeren.

Dit alles stijfde den moed van den Staatschen Veldoverste, die, gewoon om bij nacht en dag alles met eigen oogen te zien, thans den kans schoon meende te hebben, tot ontzet der belegerde Stad. Met drieduizendvijfhonderd Knegten en zes Kornetten Paerden opgebroken, legerde hij zich in 't Oosteinde van *Steenwijkerwoud*, en deedt 'er eene plaats afperken met aarden wallen, die den Soldaaten tot Borstweeringen dienden. Zijne Vaandels deedt hij in zulker voege op de hoogten planten, dat ze binnen *Steenwijk* konden gezien worden. Niet onbestookt liet hem hier de vijand leggen, maar viel 'er eene schermutzeling voor, tot wederzijdsche schade; die, evenwel, NORRITS niet belette, zich nader aan de Stad te legeren, van waar hij het den Rennenbergschen, eerlang, zo bang wist te maaken, dat dezelve, vermoeid van arbeid en honger, begonnen te deinzen, onder een vloekend en dreigend roepen om betaaling van soldij. Op zulk eenen toestand van zaaken sliep de wakkere NORRITS niet. Door brieven, geslooten in looden Kogels, welke men over en weder schoot, de belegerden vermaand hebbende, wat hun te doen stondt, zondt hij, in den vroegen morgen, van den tweeëntwintigsten Februarij, eenen stevigen hoop Stedewaarts, die ontmoet wierdt van een goed deel der belegerden, medevoerende zwaare horden, om de Slooten te vloeren. Daar over trokken nu de ontzetters, met koorn, meel en buskruid; een welkoome voorraad, door welken voorts de Stad gespijsd wierdt; die, ondanks het schieten van den vijand, nogmaals gelijken aanvoer bekwam. Graaf RENNENBERG, hier door wanhoopende aan de bemagtiginge van *Steenwijk*, trok heimelijk af, in den nacht naa den tweeëntwintigsten: zulks men, met het aanbreeken van den dag, geenen Schildwagt meer vernam. NORRITS deedt hier op zijne intrede binnen de Stad, doch reedt terstond wederom ter Oosterpoorte uit, om 's vijands toestand te bezigtigen. Wel bekroop hem de lust om hem in den staart te vallen. Doch vermids de dikke lucht het naaspooren belette, en gemerkt des Graaven geregelden aftogt, stelde hij dit uit

den zin, maar zondt zijne benden deels na *Vollenhoven*, deels na *Meppel*, om 'er eenige rust te genieten.

Zij vonden wel haast wederwerk. Aan de grenzen van de Provincie Stad en Lande, rigtten, in den Zomer des gemelden Jaars 1581, de Rennenbergschen, in Friesland, menigte van vijandlijkheden aan. Om deeze te beteugelen, zonden de Gemagtigden der nadere Vereeniginge, in de maand Julij, NORRITS met zijne Engelschen, nevens acht Vaandels Sonoijschen en eenig ander volk, die zich bij *Rinsmageest*, een Dorp in Friesland, vereenigden. De Rennenbergschen, die te *Kollum* gelegerd waren, van daar na *Grijpskerk* zijnde opgebroken, deedt NORRITS *Monnikerzijl* bespringen en bemagtigen. Thans wierdt de vijand te raade, uit gemelde zijne Legerplaatze, in slagorde op te breeken. Wel dra kwamen de Benden aan elkander, met zo een goed gevolg voor den Staatschen Veldoverste, dat hij den vijand te rug dreef, en tot onder de muuren van *Groningen* vervolgde; hebbende dezelve in den loop gelaaten verscheiden Vaandels, vier Stukken Geschut, eene menigte geweer, al de pakkaadje, veele gevangenen, en wel zevenhonderd dooden. Nog grooter slagting hadde NORRITS aangerigt, ware hij niet zo schaars voorzien geweest van Paerdevolk.

Naa 't overlijden van den Graave VAN RENNENBERG, 't welk kort daar naa voorviel, hadt NORRITS nu te doen met diens opvolger FRANÇOIS VERDUGO. Deeze, het gedeelte der Ommelanden, 't welk nog Staatsch was, gewonnen hebbende, lag thans te *Noordhoorn*. Om hem het hoofd te bieden, begaf zich de Landraad na *Leeuwarden*, verzamelde alle de Ruiters in dien oord, en vereenigde dezelve met het Voetvolk van NORRITS, die thans bij *Kollum* lag. Hier begonnen, eerlang, de Friezen te morren, dat 'er niets wierdt uitgevoerd. De Staatsche Veldheer, korzel van hoofd, nam hier op een hachelijk besluit. Met ruim tweeduizend Knegten en vijfhonderd Paerden, sloeg hij, den laatsten September, op weg, met oogmerk om de Spaanschgezinden aan te tasten. Hij deedt den aanval, en scheen den kans schoon te hebben op de zege, door middel van zijn grof geschut, waar van VERDUGO onvoorzien was, wiens Volk reeds aan 't wijken sloeg. Het te

vuurig

vuurig en onbezonnen aanloopen der Staatſchen was oorzaak, dat de Spaanſche Veldheer, een open ziende, daar op inbrak, en doordrong tot aan 't grof geſchut, 't welk ſchandelijk verlaaten wierdt. Nu ging het, onder de Staatſchen, op een vlugten, met zwaar verlies zo van Bevelhebbers als gemeenen. NORRITS zelve bekwam eene wonde aan zijne rechterhand.

De laatſte Veldtogt was deeze van onzen moedigen Krijgsoverſte. Hij vertoefde nog eenigen tijd in de Nederlanden, dienst doende daar 't pas gaf, zo met het ſtillen van inwendige beroerten, als andere blijken van genegenheid voor 's Lands welvaart. Doch even hier door viel hij in den haat van den Engelſchen Landvoogd, Graave VAN LEICESTER. In den Jaare 1587 zondt deeze hem ſchriftlijken last van Koninginne ELIZABET, om zich na Engeland, en voorts na Ierland te begeeven, tot weeringe, zo 't heette, van eenen inval der Spanjaarden; doch, inderdaad, meende men, omdat hij den Landvoogd over de hand was, als ſtaande hij zeer wel met de Staaten van den Lande, en om zijn oeffenen van goede tugt onder 't Engelſche Krijgsvolk, 't welk hem ontzag, doch te gelijk beminde.

Zie BOR en HOOFT.

NOUE, (FRANÇOIS DE LA) bijgenaamd *Bras de fer*, of *Yzerenarm*, naar den geenen, welken hij droeg, in de plaats van zijnen natuurlijken, dien hij verlooren hadt in de binnenlandſche Oorlogen in *Frankrijk*, uit welk Koninkrijk hij geboortig was. Hij was, ſchrijft HOOFT, „ een Heer van den „ gezuijverden Godsdienst, en wijdbefaamt om zijn' Krijgs- „ kund' en voorzightigheit; maar wiens deughdzaamer, op- „ rechter, en zoetelijker van zeeden, misſchien veele eeuwen „ opwaarts niet hadden voortgebraght." Gemoedigd door zo treffelijke hoedanigheden, en op voorſlag des Prinſen VAN ORANJE, benoemden hem de Algemeene Staaten tot hunnen Legermaarſchalk, in den Jaare 1578. Een blijk van zijnen moed vertoonde de Heer DE LA NOUE, in de maand April des volgenden jaars. Want als de Heer LA MOTTE, met zijn

volk, zich bij *Duinkerken* gelegerd hadt, viel hij, met tweeduizend Knegten en zeshonderd Paerden, denzelven onverhoeds op 't lijf, doodde 'er tweehonderdvijftig van, en sloeg de overigen op de vlugt. Van nieuws verzamelde LA MOTTE zijne Benden, en maakte onze Legermaarschalk rekening, andermaal hem aan te vallen. Doch de agterlijkheid der Vlamingen, in het verzorgen van mond- en krijgsbehoeften, was oorzaak dat hij niets meer konde uitregten, dan, met kleine benden, hem het stroopen en brandschatten beletten.

In de volgende maand, naa deeze ontmoeting, sloeg de Hertog VAN PARMA het beleg om *Maastricht*, en wierdt de Heer DE LA NOUE tot Bevelhebber daar binnen verkoozen. Hij kende de aangelegenheid dier Stad, en was ijverig bedagt op haare behoudenis. Maar van oordeel zijnde dat deeze inzonderheid hing aan ouderstand van buiten, en hij, met het verzorgen van dien, het meeste nut konde doen, vondt hij niet geraaden, zich te laaten opsluiten binnen eene Stad, welke, aan Bezettinge, slegts duizend, en, aan alle de weerbaare manschap, niet meer dan vierduizend man telde. Yverig hieldt hij daarom aan, om vermeerdering van magt, bij de Algemeene Staaten; die, evenwel, uit hoofde der oneenigheid, welke onder hen regeerde, traaglijk aan zijn verzoek voldeeden. Toen sloeg hij op weg na *Maastricht*; maar de Stad, op eenigen afstand, genaderd zijnde, vondt hij de toegangen zo digt geslooten, dat hij den doortogt onmogelijk rekende.

Dus ongelukkig, buiten zijne schuld, hier het hoofd gestooten hebbende, zondt hem Prins WILLEM DE I, in de maand November, na *Warwijk*, alwaar de Malkontenten verzameld waren; hij kwam aldaar, op den veertienden der maand, met ongeveer vijfentwintighonderd man, en maakte, naa merkelijken tegenstand ontmoet te hebben, zich meester van dit rooversnest. Die door de vlugt ontkwamen, wierden door hem naagezet, en deels gedood, deels uit het Land verdreeven: zodat het hem gelukte, dien hoek van Vlaanderen zo goed als te zuiveren. Men roemt een zegswoord van 's Heeren LA NOUE's Troepen, omtrent deezen tijd gesproken, en waar uit de aart des Veldheeren mag worden afgeleid. Gehoord hebbende dat hunne agterstallige soldij te *Meenen* was aangekoomen, *'t gaf toen*

geen

geen pas, zeiden de edelaartige Franschen, *om aan geld, maar op elks pligt en weldoen te denken*: een blijk, dat hun, zo wel als den Overste, de eere ter harte ging.

In den Jaare 1580 hadt de Heer DE LA NOUE, in Vlaanderen, eenige Troepen op de been. In verwagting van Engelsche benden, belegerde hij daar mede *Ingelmunster*, een kleinen Burgt aan de vliet *Mander*, uit welken de Waalen of Malkontenten de naaste Dorpen grootlijks beschadigden. Intusschen ontving hij berigt, van etlijke burgers van *Rijssel*, hoe 'er kans ware, die Stad, bij verrassing, te bemagtigen. Eene uitgeleezene bende van Ruiters en Knegten tot zich genomen hebbende, slaat hij daar mede op weg. Doch, verneemende dat de Burggraaf van *Gent*, met meerder manschap dan hij zelve hadt, in aantogt was, vondt hij geraaden, te wijken na *Wakken*, een Dorp twee mijlen van *Ingelmunster*. Van daar, om den vijand te keeren, zondt hij, om den brug over de *Mander* af te breeken, den Heer VAN MARQUETTE; die, egter, deezen last niet volvoerde, maar SIMON DE RYK, Zoon van den vermaarden JAKOB SIMONSZOON, nevens eenen Edelman van LA NOUE, aan MYHOVEN zondt, om den last, hem gegeeven, te doen volvoeren. Dit bleef agter; en de Markgraaf, met kleine moeite den brug bemagtigd hebbende, viel aan op 't Leger van LA NOUE; die, kwalijk ingevolgd van de zijnen, in den slag, welke daar op volgde, de nederlaage bekwam, en met een zijne vrijheid verloor. Bitterlijk smartte den Staaten het verlies van zo getrouwen Krijgsoverste, dien zij nu voor altoos kwijt raakten. Want overgeleverd zijnde, door den Burggraaf van *Gent*, welken hij in den bloede bestondt, aan den Hertog VAN PARMA, bleef hij in hegtenisse, tot in den Jaare 1585, wanneer hij zijne vrijheid bekwam, op de harde voorwaarde, met eede gestaafd, van nimmer tegen de Spaanschen te zullen dienen, zonder uitgedrukt bevel van zijnen Opperheere den Franschen Koning. De Heer VAN TELIGNY, insgelijks in 's Lands Geschiedenissen bekend, was de Zoon van den Heere DE LA NOUE.

Zie HOOFT, *Nederl. Historien.*